

บทที่ 1

ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้

ภูมิหลังของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้

ภาคใต้เป็นดินแดนที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน หลักฐานทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์หลายอย่างชี้ให้เห็นว่า ดินแดนในภาคใต้มีความเจริญทางด้านศิลปะและวัฒนธรรมมาช้านาน ประกอบกับสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยให้ภาคใต้เป็นเส้นทางข้ามคาบสมุทรของชนต่างชาติมาแต่อดีต และยังเป็นศูนย์กลางในการค้าของเอเชียอาคเนย์มาตั้งแต่โบราณ เป็นแหล่งติดต่อค้าขายระหว่างอินเดียและจีน การเข้ามาของชนชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวอินเดีย ทำให้วัฒนธรรมด้านดนตรี และการละเล่นถูกนำเข้ามาเผยแพร่ด้วย และชาวภาคใต้คงจะรับไว้ส่วนหนึ่ง ทำให้วัฒนธรรมด้านดนตรีถูกถ่ายโยงสืบทอดปรับเปลี่ยนจนเป็นดนตรีของชาวบ้านภาคใต้ ดังจะสังเกตได้จากท่วงทำนองลีลาของดนตรีโนรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งลีลาของทับซึ่งมีเค้าอิทธิพลจากอินเดีย

การติดต่อสัมพันธ์กับชาวมลายูก็มีผลต่อพัฒนาการด้านดนตรีพื้นบ้านภาคใต้เช่นกัน ภาคใต้กับชาวมลายูได้ติดต่อกันมาโดยตลอด แต่ส่วนใหญ่ในช่วงตอนต้นเป็นความสัมพันธ์ทางการเมืองและการสงคราม เมื่อชาวมลายูรวมทั้งชาวภาคใต้ตอนล่างบางส่วนเปลี่ยนจากนับถือศาสนาพุทธมานับถือศาสนาอิสลาม จึงเกิดโยสัมพันธ์กันทางศาสนาอีกทางหนึ่ง และหากจะพิจารณากันถึงพื้นฐานทางเชื้อชาติและภาษาแล้ว ชาวภาคใต้ตอนล่างคือจังหวัดชายแดนไทย-มาเลเซียในปัจจุบัน ส่วนหนึ่งมีเชื้อสายมลายูและพูดภาษามลายู เช่นเดียวกับที่ประเทศมาเลเซียแคว้นรัฐทางตอนเหนือมีชาวมลายูเชื้อสายไทยอยู่ไม่น้อย สภาพเช่นนี้ทำให้วัฒนธรรมด้านดนตรีในเขตพื้นที่ดังกล่าวของทั้งสองประเทศมีลักษณะร่วมกัน และหากจะกล่าวเฉพาะดนตรีพื้นบ้าน ภาคใต้ในแถบนั้น ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นดนตรีพื้นบ้านแบบชาว-มลายู

ความสัมพันธ์ระหว่างภาคใต้กับภาคกลางนับว่ามีความสัมพันธ์อันยาวนาน เมื่อ นครศรีธรรมราชซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางของภาคใต้ และมีความเจริญทางศิลปะการแสดงและดนตรีจนได้ชื่อว่า “เมืองตะกอน” ก็เคยมีอิทธิพลด้านศิลปะการแสดงและดนตรีต่อภาคกลาง

ในบางสมัย เช่น สมัยธนบุรี (พระเจ้าตากสินมหาราช โปรดให้นำละครขึ้นไปจากเมืองนครศรีธรรมราชไปฝึกละครที่กรุงธนบุรี) ขณะเดียวกันก็รับอิทธิพลจากภาคกลางมาด้วย เช่น รับปี่นอก ซอด้วง ซออู้ เข้ามาใช้จนเป็นดนตรีหลักอย่างหนึ่ง (อุดม หนูทอง 2532 : 316)

ในส่วนของทำนองหรือเพลงที่บรรเลงโดยใช้ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้จะไม่พบเพลงที่บ่งบอกได้ว่าเป็นของภาคใต้แท้ ๆ เพลงทั้งหลายมักจะรับเอามาจากชวาและมลายูหรือไม่ก็จากภาคกลาง แม้เพลงบางส่วนจะมีชื่อเป็นไทยถิ่นใต้ เช่น เพลงของกาหลอ แต่ก็บรรเลงโดยใช้ดนตรีที่ใช้ในกลุ่มวัฒนธรรมชวา-มลายู นอกจากนี้ในช่วงหลังเมื่อชาติตะวันตกเข้ามา ดนตรีของกลุ่มชน ดังกล่าวก็เข้ามามีบทบาทต่อชาวบ้าน โดยชาวบ้านรับไวโอลินมาใช้บรรเลงประกอบการเต้นรอนเงิ่ง ชัมเป็ง เป็นต้น จึงกล่าวได้ว่า พัฒนาการของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้อยู่ในรูปการรับดนตรีจากกลุ่มชนอื่นเข้ามาปรับใช้เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็สามารถสร้างเอกลักษณ์ของตนได้โดยการประสมประสานกับดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิม ใช้จังหวะลีลาของของท้องถิ่นและให้บรรยากาศแบบท้องถิ่น

บทบาทของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้

ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน กิจกรรมด้านต่าง ๆ ของสังคมจะมีดนตรีเข้าไปเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสังคมชนบทดนตรีพื้นบ้านมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านภาคใต้อย่างต่อเนื่อง ดังนี้

1. เป็นเครื่องนันทนาการสำหรับชาวบ้าน

ดนตรีมีส่วนช่วยผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ซึ่งมีบทบาทประกอบอยู่ในรูปของการละเล่นและการแสดงพื้นบ้าน

2. เป็นเครื่องบวงสรวงและติดต่อสื่อสารกับอำนาจเร้นลับ

สังคมภาคใต้ในอดีตและสังคมชนบทในปัจจุบัน ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังเชื่อเรื่องภูตผี วิญญาณ และอำนาจเร้นลับต่าง ๆ ชาวบ้านจึงต้องติดต่อกับสิ่งเร้นลับเหล่านั้น เพื่อให้ถูกใจ ดนตรีพื้นบ้านที่มีบทบาทเช่นนี้ ได้แก่ มะตือรี ที่เล่นในหมู่ชาวไทยมุสลิม และโต๊ะคริมที่เล่นในหมู่ไทยพุทธ

3. เป็นสัญญาณบอกข่าวสาร

ชาวบ้านภาคใต้ใช้เครื่องดนตรีเป็นสัญญาณ เช่น การประโคมพืดและประโคมโพนเป็นสัญญาณออกกล่าวแก่ชาวบ้านว่า วัดที่ประโคมพืดหรือโพนมีการทำเรือพระเพื่อใช้

ในเทศกาลชกพระ เสียงประโคมที่ชาวบ้านได้ยินจะบอกเตือนให้ชาวบ้านระลึกถึงเทศกาลสำคัญนี้ มีการเตรียมข้าวของทำบุญและชาวบ้านบางส่วนจะช่วยเหลือทำเรือพระ

4. เป็นเครื่องเสริมสร้างความสามัคคี

ดนตรีพื้นบ้านมีส่วนช่วยเสริมสร้างความสามัคคี เช่น กร็องโตะ และบานอ เครื่องดนตรีทั้งสองชนิดนี้ถือว่าเป็นสมบัติของหมู่บ้าน ชาวบ้านจะร่วมกันทำขึ้นมาเพื่อใช้สำหรับการแข่งขันและเพื่อเล่นสนุกด้วยกัน เมื่อมีการแข่งขันชาวบ้านจะช่วยกันแบกหามช่วยให้กำลังใจแก่ผู้เล่น การชนะถือว่าเป็นเกียรติกับหมู่บ้าน

ลักษณะเด่นของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้

สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2532 : 109) กล่าวถึงลักษณะของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ว่า ลีลาของดนตรีพื้นบ้านมีจังหวะกระชั้น หนักแน่น เรียบขาด เร้ารุกรมมากกว่าความอ่อนหวาน เนิบช้า ลีลาเช่นนี้สอดคล้องกับลักษณะนิสัยทั่วไปของชาวภาคใต้ที่ขี้กบีน หนักแน่น เด็ดขาด และค่อนข้างแข็งกร้าว

ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ มีลักษณะเด่น คือ

เครื่องดนตรี เครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ นิยมใช้เครื่องดนตรีประเภทตีเป็นหลัก ส่วนเครื่องเป่าและเครื่องสีเป็นเพียงเครื่องดนตรีที่ช่วยเสริมให้เกิดความไพเราะ

ลีลาของดนตรี เน้นลีลาจังหวะมากกว่าท่วงทำนอง โดยเฉพาะนิยมจังหวะเร็ว และปานกลางมากกว่าจังหวะช้า จึงทำให้มีลีลาจังหวะที่หนักและเร้าใจ

ลักษณะการบรรเลง การบรรเลงแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การบรรเลงเดี่ยว และการบรรเลงประสมวง ในการบรรเลงเดี่ยวเป็นการประโคมเพื่อให้เกิดความครึกครื้นในเทศกาลต่าง ๆ ตลอดจนการบรรเลงแข่งขันประชันกัน ส่วนการบรรเลงประสมวงส่วนใหญ่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงและประกอบพิธีกรรมและบรรเลงเพื่อความบันเทิง

วัตถุประสงค์ในการบรรเลง ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้มีวัตถุประสงค์ในการบรรเลงอย่างเด่นชัด คือ บรรเลงเพื่อประกอบพิธีกรรม และบรรเลงเพื่อความบันเทิง

กล่าวโดยสรุปได้ว่าดนตรีพื้นบ้านภาคใต้พัฒนาขึ้นจากการติดต่อกับภาคกลาง อินเดีย ขว มลายู และชาติตะวันตก เป็นดนตรีที่บรรเลงเพื่อความบันเทิง ประกอบพิธีกรรม ดนตรีมีลักษณะเด่น โดยแบ่งออกเป็นดนตรีของกลุ่มไทยพุทธ กลุ่มไทยมุสลิม และชนกลุ่มน้อย คือ พวกชาวกูและชาวเล สำหรับพวกชาวกูเป็นชนเผ่าหนึ่งอาศัยอยู่บริเวณตอนกลาง

แถบป่าเขาของคาบสมุทรภาคใต้ในเขตจังหวัดตรัง พัทลุง สตูล ยะลา และนราธิวาส ส่วน
พวกชาวเลอาศัยอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลและตามหมู่เกาะต่าง ๆ บริเวณฝั่งทะเลทางตะวันตก
ตั้งแต่บริเวณตอนใต้ของพม่า จังหวัดระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูลไปถึงเขต
มาเลเซีย

ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้มีลักษณะเฉพาะตัวอันเนื่องมาจากสภาพภูมิศาสตร์ภาคใต้
สภาพเศรษฐกิจและสังคม ดินฟ้าอากาศร้อนจัด ฝนตกชุกชุม สมมรสุมแรง สิ่งเหล่านี้ส่งอิทธิ
พลให้ชาวภาคใต้มีอุปนิสัยแข็งกร้าว บึกบึน เหตุเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การละเล่นพื้น
บ้าน ภาคใต้เด่นที่การสื่อความคิดและความรู้สึกด้วยภาษาที่ขบร้องเป็นกลอน เน้นที่ลำนำ
และจังหวะ จึงทำให้ดนตรีที่จังหวะลีลามากกว่าทำนอง ส่วนดนตรีที่บรรเลงประกอบ
การละเล่นพื้นบ้านในปัจจุบันได้พัฒนารูปแบบไปตามความเจริญของสังคมและเทคโนโลยี
สมัยใหม่ เช่น ดนตรีประกอบการแสดงโนรา และหนังตะลุง

